

Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών
για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Λεξιλόγιο

Επιμέλεια: Μιχάλης Δαμανάκης

Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

© Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)
Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου
741 00 Ρέθυμνο
Τηλέφωνο: 28310-77635, 77605
Fax: 28310- 77636
e-mail: ediamme@edc.uoc.gr
www.uoc.gr/diaspora
www.ediamme.edc.uoc.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
& ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Επιστημ. Υπεύθυνος Έργου: Μιχάλης Δαμανάκης

Χρηματοδότηση: Ευρωπαϊκή Ένωση,
Υπουργείο Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων

Φορέας παρακολούθησης: Ε.Υ.Δ. ΕΠΕΑΕΚ
Ειδ. Γραμματεία ΠΟΔΕ

Φορέας υλοποίησης: Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και
Μεταναστευτικών Μελετών
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

Καταγραφή Λεξιλογίου: Κρίκας Βαγγέλης
Κυριακοπούλου Ευφροσύνη
Λιονή Χαρά
Παπαμιχαήλ Λευτέρης
Πετράκη Κυριακή

Ανάλυση δεδομένων και
στατιστική ανάλυση Λεξιλογίου: Κούρκουλος Μιχάλης
Μιχελακάκη Θεοδοσία

Επιστημονική εποπτεία: Δαμανάκης Μιχάλης
Κατσιμαλή Γεωργία
σε συνεργασία με:
Βάμβουκα Μιχάλη
Χατζηδάκη Ασπασία

Σελιδοποίηση τόμου: Κελαϊδή Χρυσούλα

Επιμέλεια: Δαμανάκης Μιχάλης

Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

Προοίμιο

Εισαγωγή

Κατά το πρώτο έτος λειτουργίας του έργου *Παιδεία Ομογενών*, και συγκεκριμένα κατά το σχολικό έτος 1997/98, καταρτίστηκαν μελέτες με κύριο στόχο την αποτύπωση της τότε κατάστασης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε χώρες με υψηλό αριθμό Ελλήνων.

Στο πλαίσιο αυτών των μελετών αξιολογήθηκε – βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων¹ - και το χρησιμοποιούμενο εκπαιδευτικό υλικό ως προς τη *στοχοθεσία* του, τα *περιεχόμενά* του, τη *μεθοδολογία* του, τον *εθνοκεντρικό* ή *διαπολιτισμικό προσανατολισμό* του, την *επιστημονική ταυτότητα* της *συγγραφικής ομάδας*, την *εκδοτική του ποιότητα* και τις *προβλεπόμενες* σ' αυτό *διαδικασίες αξιολόγησης*.

Στο πλαίσιο καταγραφής και αξιολόγησης του περιεχομένου καταγράφηκε και το *Λεξιλόγιο* της κάθε σειράς (πακέτου) εκπαιδευτικού υλικού ανά τάξη, τεύχος και κεφάλαιο κάθε τεύχους.

1. Πηγές άντλησης και σκοπιμότητα καταγραφής του Λεξιλογίου

Συγκεκριμένα, ως πηγές άντλησης του Λεξιλογίου χρησίμευσαν τρεις σειρές εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιούνταν ήδη στο εξωτερικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής, κατά την έναρξη υλοποίησης του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών*. Στη συνέχεια συμπεριλήφθηκε στις πηγές άντλησης του Λεξιλογίου και η σειρά του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών «Πράγματα και Γράμματα»*, η οποία δημιουργήθηκε για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Αναλυτικά, πρόκειται για τις ακόλουθες σειρές:

1. *Μαθαίνω Ελληνικά*, παραγωγός: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Ελλάδας, εκδότης: ΟΕΔΒ (8 τεύχη για τις έξι τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης),
2. *Σειρά Παπαλοΐζου*, παραγωγός και εκδότης ο ίδιος στις Η.Π.Α (18 τεύχη για τις ίδιες τάξεις),
3. *Ελληνική Γλώσσα*, παραγωγός: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, εκδότης: ΟΕΔΒ (12 τεύχη για τις ίδιες τάξεις),
4. *Πράγματα και Γράμματα*, παραγωγός: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., εκδότης: ΟΕΔΒ (18 τεύχη για τις τάξεις: προδημοτική έως 6^η).

Και οι τέσσερις σειρές καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή των έξι πρώτων τάξεων. Οι σειρές *Μαθαίνω Ελληνικά* και *Πράγματα και Γράμματα* είναι μάλιστα χωρισμένες σε τρία επίπεδα καλύπτοντας καθένα, κατά προσέγγιση, δύο σχολικές τάξεις.

Με δεδομένο ότι η παραγωγή υλικού στο πρόγραμμα *Παιδεία Ομογενών* κινήθηκε στη λογική των επιπέδων:

1^ο επίπεδο: προδημοτική - 2^α τάξη

2^ο επίπεδο: 3^η και 4^η τάξη

3^ο επίπεδο: 5^η και 6^η τάξη,

χωρίστηκαν και καταγράφηκαν και τα βιβλία των άλλων σειρών ανά επίπεδο (ανά δύο τάξεις).

¹ Σχετικά με τα κριτήρια αξιολόγησης βλ. Μ. Δαμανάκης (επιμ.): *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις*, Ρέθυμνο, 1999 (σελ. 292 - 302).

Το υλικό κάθε σειράς για κάθε επίπεδο ή τάξη αποτελείται, κατά κανόνα, από το *Βιβλίο* και το *Τετράδιο Δραστηριοτήτων* για το μαθητή καθώς και από *Οδηγίες για τον εκπαιδευτικό*. Η καταγραφή του Λεξιλογίου περιορίστηκε μόνο στα Βιβλία και τα Τετράδια Δραστηριοτήτων με τα οποία έρχεται ο μαθητής σ' επαφή.

Η καταγραφή του Λεξιλογίου των τριών πρώτων σειρών έγινε ήδη στην πρώτη διετία υλοποίησης του έργου *Παιδεία Ομογενών*, με στόχο τη διαπίστωση του Λεξιλογίου με το οποίο οι μαθητές είχαν επαφή στο σχολείο, το οποίο είναι και ο κύριος φορέας γλωσσικής κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων στο εξωτερικό.

Η απόφαση να καταγραφεί το Λεξιλόγιο του εκπαιδευτικού υλικού σε χρήση βασίστηκε στο σκεπτικό ότι αυτός ήταν ο μόνος σίγουρος τρόπος για την απόκτηση μιας έστω αδρομερούς εικόνας του λόγου με τον οποίο έρχονται σ' επαφή τα παιδιά, που φοιτούν στις διάφορες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό.

Είναι γνωστό ότι υπάρχουν συγκεκριμένοι κοινωνικοί χώροι στη Διασπορά (βλ. κεφ. 2.2 του κυρίως βιβλίου), στους οποίους χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα, κυρίως για την κάλυψη επικοινωνιακών αναγκών που σχετίζονται με το οικείο οικογενειακό και παροικιακό περιβάλλον.

Δεν είναι όμως γνωστά τα χαρακτηριστικά του χρησιμοποιούμενου σ' αυτούς τους ελληνογενείς κοινωνικούς χώρους γλωσσικού κώδικα και ούτε ήταν δυνατή η διερεύνησή τους στο πλαίσιο του προγράμματος *Παιδεία Ομογενών*, κυρίως λόγω των κανόνων χρηματοδότησης και διαχείρισης, αλλά και των χρονοδιαγραμμάτων του προγράμματος.

Ο πρόσφορος τρόπος προσέγγισης της γλωσσικής κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων της Διασποράς ήταν, λοιπόν, η διερεύνηση του σχολικού γραπτού κώδικα, μέσα και από την καταγραφή του Λεξιλογίου που εμφανίζεται σ' αυτόν.

Η εν λόγω καταγραφή αποδείχθηκε χρήσιμη για την παραγωγή του υλικού στο πλαίσιο του έργου *Παιδεία Ομογενών* και οδήγησε συγχρόνως στη δημιουργία ενός corpus που μπορεί μεν να προέκυψε μέσα από έναν εμπειρικό τρόπο, αντικατοπτρίζει όμως μια πτυχή της σύγχρονης ελληνόγλωσσης διδασκαλίας στο εξωτερικό και μπορεί να φανεί χρήσιμο για τους διδάσκοντες την Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα στην πρωτοβάθμια ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Διασπορά, αλλά και για τους παραγωγούς εκπαιδευτικού υλικού.

2. Ταξινόμηση Λεξιλογίου

Για διδακτικούς – μεθοδολογικούς λόγους, το Λεξιλόγιο καταγράφηκε και ταξινομήθηκε στις ακόλουθες επτά κατηγορίες:

1. Ουσιαστικά
2. Ρήματα
3. Επίθετα (συμπεριλαμβανομένων και των μετοχών σε –μένος, –η, –ο)
4. Αντωνυμίες
5. Άκλιτα μέρη του λόγου (επιρρήματα, μετοχές, σύνδεσμοι, προθέσεις, μόρια, επιφωνήματα)
6. Αριθμητικά
7. Κύρια ονόματα

Η ταξινόμηση σε κλιτά και άκλιτα μέρη του λόγου προτιμήθηκε γιατί επισημαίνει τη μορφολογική ποικιλία της Νεοελληνικής σε αντίθεση με άλλες γλώσσες (π.χ. Αγγλικά). Οι συγκεκριμένες κατηγορίες αντανακλούν την οργάνωση των λέξεων νοητικά και εξυπηρετούν τη διδασκαλία.

Οι παραπάνω κατηγορίες ταξινόμησης του Λεξιλογίου καθορίστηκαν πριν την έναρξη καταγραφής του. Προαποφασισμένο ήταν επίσης ότι το Λεξιλόγιο καταγράφεται *ανά σειρά υλικού, ανά βιβλίο (τάξη), ανά κεφάλαιο* αλλά και συνολικά. Δηλαδή, μια λέξη καταγραφόταν τόσες φορές όσες εμφανιζότανε σ' ένα βιβλίο, έτσι ώστε να αποτυπωθεί η συχνότητα εμφάνισής της στις εν λόγω σειρές υλικού.

Η καταγραφή των *ουσιαστικών, των επιθέτων και των αντωνυμιών* έγινε με αναγωγή της λέξης στο πρώτο πρόσωπο ενικού. Αντιστοίχως τα *ρήματα* καταγράφηκαν με αναγωγή στο πρώτο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα, ενεργητικής ή μέσης φωνής.

Αυτός ο τρόπος λημματογράφησης αποκόπτει βέβαια τη λέξη από το φυσικό γλωσσικό περιβάλλον της (συμφραζόμενα) και οδηγεί σε απώλεια πληροφοριών συντακτικής και σημασιολογικής φύσης. Όμως, για λόγους τεχνικούς, χρονικούς και οικονομικούς κάθε άλλου είδους καταγραφή ήταν στη συγκεκριμένη συγκυρία αδύνατη.

3. Επεξεργασία του καταγραφέντος Λεξιλογίου

Η επεξεργασία του καταγραφέντος Λεξιλογίου μέσω του προγράμματος EXCEL κατέστησε δυνατή την παροχή των ακόλουθων πληροφοριών: *ποιες λέξεις εμφανίζονται με ποια συχνότητα ανά σειρά υλικού, ανά επίπεδο, ανά βιβλίο, στο σύνολο όλων των βιβλίων ενός επιπέδου, στο σύνολο όλων των βιβλίων όλων των επιπέδων, ως τομή μεταξύ των επιπέδων.*

Με βάση τη συχνότητα μιας λέξης στο σύνολο των βιβλίων και των τεσσάρων σειρών για το ίδιο επίπεδο, δόθηκε σε κάθε λέξη ένας *δείκτης συχνότητας ανά επίπεδο και κατά μέσο όρο* επί του συνόλου των βιβλίων όλων των επιπέδων.

Ο *δείκτης* αυτός κυμαίνεται μεταξύ 4 (*πολύ συχνόχρηστη λέξη στις εν λόγω σειρές υλικού*) και 1 (*ελάχιστη χρησιμοποιούμενη λέξη στις εν λόγω σειρές υλικού*).

Οι εν λόγω *δείκτες* προέκυψαν αφού πέρασε το σύνολο του καταγραφέντος Λεξιλογίου από ένα «*φίλτρο*», σύμφωνα με το οποίο, μια λέξη θα κατατασσόταν στο corpus του προς επεξεργασία Λεξιλογίου μόνον εφόσον εμφανιζότανε τουλάχιστον σε δύο από τις τέσσερις σειρές του ίδιου επιπέδου. Μ' άλλα λόγια μια λέξη που εμφανιζότανε σε μια μόνο σειρά του ίδιου επιπέδου αντιμετωπιζότανε σαν να μην εμφανιζότανε και έπαιρνε *δείκτη 0*.

Αυτό είχε ως συνέπεια, από τις 15.419 διαφορετικές λέξεις που καταγράφηκαν συνολικά στις τέσσερις σειρές εκπαιδευτικού υλικού και των τριών επιπέδων, ή αλλιώς στα 56 τεύχη των τριών επιπέδων των τεσσάρων σειρών εκπαιδευτικού υλικού, να συμπεριληφθούν στο σώμα του Λεξιλογίου μόνο 4.521 λέξεις, μη συμπεριλαμβανομένων των κύριων ονομάτων, υποκοριστικών και διπλοτυπιών.

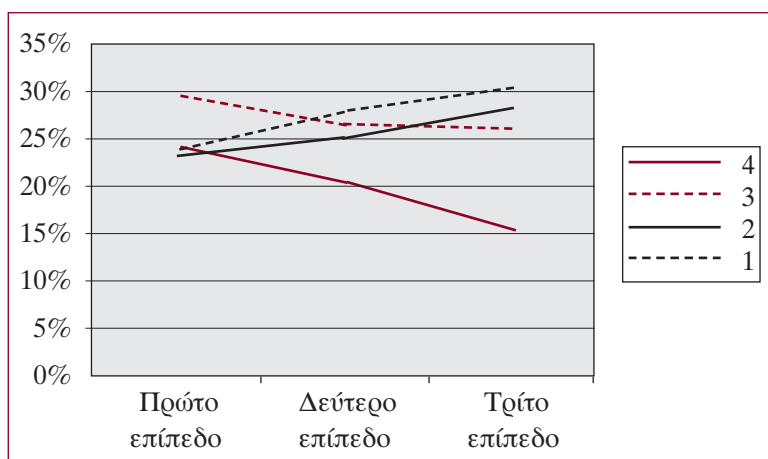
Πριν την παρουσίαση περαιτέρω κριτηρίων επεξεργασίας, ταξινόμησης και καταχώρησης του Λεξιλογίου υπογραμμίζεται πως με βάση α) τις συμπεριληφθείσες στο Λεξιλόγιο 4.521 διαφορετικές λέξεις (στις οποίες δεν συμπεριλαμβάνονται κύρια ονόματα, υποκοριστικά και διπλοτυπίες αλλά και όποιες συμπληρώσεις έγιναν αργότερα όσον αφορά τα αριθμητικά, τους συνδέσμους, τις προθέσεις και τα επιφωνήματα) και β) τους δείκτες 4-1 έγινε μια στατιστική ανάλυση, από την οποία προέκυψαν οι πίνακες 1 και 2 και τα αντίστοιχα διαγράμματα.

Από τους πίνακες 1 και 2 προκύπτει ότι το Λεξιλόγιο των αποδελτιωθέντων 56 εγχειριδίων ανξάνεται από επίπεδο σε επίπεδο. Μεταξύ των επιπέδων υπάρχουν φυσικά τομές που ανάγονται στις από επίπεδο σε επίπεδο επαναλαμβανόμενες λέξεις.

Η τομή, για παράδειγμα, μεταξύ πρώτου και δευτέρου επιπέδου ισοδυναμεί με το 90% των λέξεων του πρώτου επιπέδου και το 54% των λέξεων του δευτέρου επιπέδου. Μ' άλλα λόγια τα 90% των λέ-

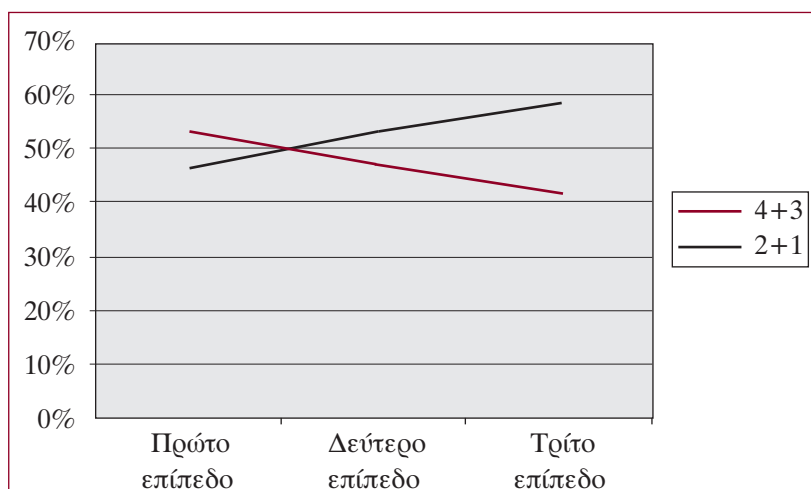
Πίνακας 1: Λεξιλόγιο ταξινομημένο ανά επίπεδο και δείκτες (4-1)

Δείκτης συχνότητας	Πρώτο επίπεδο		Δεύτερο επίπεδο		Τρίτο επίπεδο	
4	362	24%	511	20%	700	16%
3	442	29%	661	27%	1175	26%
2	346	23%	629	25%	1270	28%
1	356	24%	688	28%	1376	30%
Σύνολο	1.506	100%	2.489	100%	4.521	100%

Πίνακας 2: Λεξιλόγιο ταξινομημένο ανά επίπεδο και ομαδοποιημένους δείκτες

Δείκτης συχνότητας	Πρώτο επίπεδο		Δεύτερο επίπεδο		Τρίτο επίπεδο	
4+3	804	53%	1.172	47%	1.875	41%
2+1	702	47%	1.317	53%	2.646	59%
Σύνολο	1.506	100%	2.489	100%	4.521	100%

ξων του πρώτου επιπέδου επαναλαμβάνονται και στο δεύτερο, συγχρόνως όμως οι μαθητές διδάσκονται/μαθαίνουν περίπου άλλες τόσες νέες λέξεις.

Τα αντίστοιχα ποσοστά στην τομή μεταξύ δεύτερου και τρίτου επιπέδου ανέρχονται σε 85% και 47%. Τέλος, ως υπογραμμιστεί ότι περίπου τα 80% των λέξεων του πρώτου επιπέδου επαναλαμβάνονται και στα δύο επόμενα.

Αυτά τα ευρήματα αφήνουν να διαφανεί ότι τα αποδελτιωθέντα εγχειρίδια κινούνται σε μια σπειροειδή λογική.

Μια δεύτερη σημαντική πληροφορία που προκύπτει από τους πίνακες και τα διαγράμματα είναι ότι οι λέξεις με υψηλό δείκτη μειώνονται ποσοστιαία –αλλά όχι και σε απόλυτους αριθμούς–, όσο προχωρούν τα επίπεδα.

Αυτή η εξέλιξη γίνεται ιδιαίτερα εμφανής όταν ομαδοποιηθούν οι δείκτες 4 και 3 σε μια ομάδα και οι δείκτες 2 και 1 σε μια δεύτερη (βλ. πίνακα 2 και το αντίστοιχο διάγραμμα). Αυτή είναι μια λογική και αναμενόμενη εξέλιξη, λόγω της διεύρυνσης των θεμάτων και της έκτασης των κειμένων στα υψηλότερα μαθησιακά επίπεδα (μεγαλύτερες τάξεις). Βέβαια, μεταξύ των τεσσάρων σειρών εκπαιδευτικού υλικού υπάρχουν διαφοροποιήσεις οι οποίες, για λόγους οικονομίας, δεν σχολιάζονται περαιτέρω.

4. Κριτήρια καταχώρησης και ταξινόμησης του Λεξιλογίου σε επίπεδα

Η τελική ταξινόμηση και καταχώρηση του Λεξιλογίου στους πίνακες που ακολουθούν έγινε με βάση τα ακόλουθα κριτήρια.

- 1. Τα ουσιαστικά συνοδεύονται από το άρθρο τους. Ουσιαστικά με διπλό γένος (π.χ. ο/η δικηγόρος, ο/η ηθοποιός) συνοδεύονται και από τα δύο άρθρα.*
- 2. Θηλυκά ουσιαστικά που συνάγονται από το αντίστοιχο αρσενικό, μόνο με αλλαγή της κατάληξης (π.χ. μαθητής/ μαθήτρια, αδελφός / αδελφή) καταχωρούνται ως ένα λήμμα.*
- 3. Τα υποκοριστικά δεν καταχωρούνται ως λήμμα.*
- 4. Οι διπλοτυπίες (π.χ. αγαπάω /-ώ) καταχωρούνται επίσης ως ένα λήμμα.*
- 5. Ενεργητικά και μεσοπαθητικά ρήματα καταχωρούνται ως ένα λήμμα, εφόσον η σημασία του ρήματος δεν αλλάζει (λούζω/ λούζομαι).*
- 6. Τα απρόσωπα ρήματα σηματοδοτούνται με την ένδειξη «γ' πρόσωπο».*
- 7. Τα κύρια ονόματα ταξινομήθηκαν ως ξέχωρη κατηγορία διότι συνήθως στη διδασκαλία Δεύτερης Γλώσσας ενέχουν πληροφορίες ιστορικής και πραγματολογικής, πολιτισμικής υφής.*
- 8. Λήμματα τα οποία είναι δυνατόν στη γλώσσα να απαντούν ως επίθετα ή ουσιαστικά (ένοχος, φίλαθλος) καταχωρήθηκαν ως ουσιαστικά.*
- 9. Ο άκλιτος επιρρηματικός/ρηματικός τύπος σε –ώ/οντας καταχωρήθηκε ξεχωριστά, ενώ οι μετοχές σε -μένος, -η, -ο καταχωρήθηκαν ως επίθετα.*
- 10. Λεξιλογικές φράσεις και συνεκτικές λέξεις (σύνδεσμοι, προθέσεις, επιφωνήματα) συμπληρώθηκαν με βάση την επίσημη σχολική γραμματική. Το ίδιο ισχύει και για τα αριθμητικά.*
- 11. Οι δάνειες στη νεοελληνική γλώσσα συχνόχρηστες λέξεις, ακόμα και άκλιτες, συμπεριελήφθησαν στην καταμέτρηση (π.χ. κλόουν, κολάζ, κόμικ, κομφετί, μίξερ, μιούζικαλ, ντέφι, ρεπορτάζ, σκι κ.α.) εφόσον αυτές αποτελούν τμήμα της σύγχρονης γλώσσας.*
- 12. Δεν καταμετρήθηκαν ωστόσο εξαιρετικά σπάνια διαλεκτικά στοιχεία.*

Η ταξινόμηση ανά επίπεδο έγινε με βάση τη συχνότητα εμφάνισης των λημμάτων στα συγκεκριμέ-

να εγχειρίδια. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο επίπεδο κατατάσσονται, κατά κανόνα, λέξεις με δείκτη συχνότητας 4-3, στο δεύτερο επίπεδο λέξεις με δείκτη συχνότητας 3-2, ενώ στο τρίτο επίπεδο οι λιγότερο συχνόχρηστες λέξεις, με δείκτη μεγαλύτερο ή μικρότερο του 1.

Η ταξινόμηση όμως αυτή αποτελεί μαρτυρία συχνότητας και δεν πρέπει να θεωρηθεί περιοριστική για τους εκπαιδευτικούς ή τους συγγραφείς ενοτήτων. Πολλές λέξεις είναι δυνατόν να απαντούν στα εγχειρίδια χωρίς να απαιτείται να γίνουν κτήμα των μαθητών (active vocabulary) εξαρχής. Με την πολλαπλή όμως εμφάνισή τους ίσως αποτελούν παθητικό λεξιλόγιο (passive vocabulary) των διδασκομένων.

Οι πίνακες όμως αναδεικνύουν περαιτέρω πολλά ενδιαφέροντα σημεία:

1) Αρκετές χρηστικές λέξεις της σχολικής ζωής (π.χ. *έδρα, ετικέτα*) εμφανίζονται ελάχιστα στα εγχειρίδια που αποδελτιώθηκαν και περιλαμβάνονται στο γ' επίπεδο σύμφωνα με τη συχνότητά τους. Τέτοιου είδους αποκλίσεις μπορούν να ερμηνευθούν, αν θεωρηθούν από την οπτική των ιδιαιτεροτήτων του γραπτού κειμένου σε σχέση με τον αυθόρμητο προφορικό λόγο. Αναμφίβολα τέτοιες λέξεις απαντούν στην καθημερινή γλωσσική επικοινωνία αλλά δεν χρειάστηκε να χρησιμοποιηθούν στα προτεινόμενα κείμενα των εγχειριδίων.

2) Επιπλέον όμως τα κοινωνιογλωσσικά περιβάλλοντα χρήσης πολλών λέξεων της Νέας Ελληνικής είναι διαφορετικά στη Διασπορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η λέξη «δημοτικό» η οποία εμφανίζεται μόλις στο τρίτο επίπεδο του αποδελτιωθέντος εκπαιδευτικού υλικού με δείκτη 2. Σε αντίθεση με την Ελλάδα στην ελληνική Διασπορά χρησιμοποιείται συνήθως ο όρος «ελληνικό σχολείο» χωρίς να γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ «δημοτικού» και «γυμνασίου-λυκείου».

3) Με βάση τη συχνότητα των λέξεων δεν ομαδοποιούνται πάντα θεματικά συναφείς λέξεις όπως για παράδειγμα *άθλημα, αθλητής, αθλητισμός*. Πράγμα φυσιολογικό, ωστόσο, αφού στον αυθεντικό λόγο θεματικά συγγενείς λέξεις δεν χρησιμοποιούνται με την ίδια συχνότητα. Εντούτοις, σε μερικές ακραίες περιπτώσεις χρειάστηκε να γίνουν παρεμβάσεις, έτσι ώστε θεματικά συγγενείς και συχνόχρηστες λέξεις να ενταχθούν στο ίδιο επίπεδο.

4) Εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι επίσης το εύρημα ότι υφολογικά εναλλασσόμενες λέξεις (δημοτική vs. λόγια) με βάση τη συχνότητα εμφάνισής τους, ταξινομούνται σε διαφορετικά επίπεδα.

π.χ.:	<i>λάδι</i>	vs.	<i>ελαιόλαδο</i>
	<i>ερημιά</i>	vs.	<i>έρημος</i>
	<i>θεριό</i>	vs.	<i>θηριό</i>
	<i>παπάς</i>	vs.	<i>ιερέας</i>
	<i>χονδρός</i>	vs.	<i>χοντρος</i>
	<i>ακόμα</i>	vs.	<i>ακόμη</i>

Από την άλλη πλευρά, καταγράφονται υφολογικά μαρκαρατισμένες συναλλαγές του τύπου

<i>ελεύθερος</i>	vs.	<i>λέφτερος</i>
<i>βαπτίζω</i>	vs.	<i>βαφτίζω</i>
<i>γραπτός</i>	vs.	<i>γραφτός</i>

όπου οι λόγιοι τύποι είναι συχνότεροι από τους τύπους της δημοτικής. Αυτό οφείλεται στο ότι έχουν καταγραφεί γραπτά κείμενα και όχι προφορικά και ότι κάποια από αυτά προέρχονται από τη λογοτεχνία.

5) Είναι χαρακτηριστικό ότι η ποιοτική ανάλυση των λέξεων καταδεικνύει ότι ταιριάζουν στο επίπεδο των εν δυνάμει μαθητών. Είναι δηλαδή λέξεις οι οποίες απαντούν σε κείμενα που ταιριάζουν

στην αντίστοιχη ηλικία των παιδιών. Περαιτέρω σύγκριση των συχνοτήτων των λέξεων ανά σειρά (πακέτο) αποκαλύπτει με ευκρίνεια τη φυσιογνωμία κάθε σειράς, την εποχή παραγωγής της ακόμα και την ιδεολογία των συγγραφέων.

6) Πολλές φορές εμφανίζονται κατηγορίες (π.χ. επίθετα: *γεωμετρικός, απειλητικός*) χωρίς παράλληλα να χρησιμοποιούνται οι αντίστοιχες κατηγορίες από τις οποίες παράγονται (π.χ. ουσιαστικά: *γεωμετρία, απειλή*). Αυτό είναι αναμενόμενο εφόσον σε ένα διδακτικό εγχειρίδιο η γλώσσα διδάσκεται συνολικά και όχι αποκλειστικά ως μηχανισμός παραγωγής. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός δεν προβαίνει κατά τη διδασκαλία σε συσχετίσεις. Ίσως όμως αποτελεί και ένδειξη της ακολουθούμενης πρακτικής στη συγγραφή εγχειριδίων για τη Δεύτερη Γλώσσα, πρακτική η οποία προϋποθέτει κάποιο εύρος λεξιλογίου και δεν απαιτεί την αυστηρή λογική και βαθμιαία επέκταση με βάση παραγωγικούς μηχανισμούς ή θεματική συνάφεια.

Μερικά από τα παραπάνω ευρήματα σηματοδοτούν συγχρόνως αδυναμίες των σειρών εκπαιδευτικού υλικού που αποδελτιώθηκαν. Προς εξομάλυνση αυτών των αδυναμιών έγιναν ελάχιστες παρεμβάσεις στους πίνακες Λεξιλογίου που ακολουθούν, έτσι ώστε λέξεις που συγκροτούν θεματικά ένα βασικό λεξιλόγιο, όπως για παράδειγμα μέρες της εβδομάδας και μήνες, να εμπεριέχονται όλες στο Λεξιλόγιο και από την άλλη συνηθισμένα, συχνόχρηστα ονόματα χρωμάτων, ζώων, φυτών, φρούτων, να ενταχθούν στο ίδιο επίπεδο.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω κριτήρια ταξινομήθηκαν και καταχωρήθηκαν στους πίνακες που ακολουθούν 4.970 λέξεις κατανεμημένες ανά επίπεδο και «μέρος του λόγου».

5. Οδηγίες χρήσης των πινάκων

Οι πίνακες που ακολουθούν παρέχουν μια σειρά πληροφοριών που μπορούν να φανούν χρήσιμες για τους διδάσκοντες την Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα στις διάφορες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, αλλά και για τους παραγωγούς εκπαιδευτικού υλικού.

Τα χρώματα των λέξεων σηματοδοτούν το επίπεδο που ανήκει κάθε λέξη, σύμφωνα πάντα με τις τέσσερις σειρές υλικού από τις οποίες αντλήθηκε το Λεξιλόγιο

Κεραμιδί:	Α' επίπεδο
Έντονο:	Β' επίπεδο
Λευκά:	Γ' επίπεδο.

Οι αριθμοί που εμπεριέχονται δεξιά στις τρεις στήλες δείχνουν τους δείκτες συχνότητας (4-0) κάθε λέξης ανά επίπεδο. Οι δείκτες αυτοί σηματοδοτούν τη συχνότητα χρήσης αυτής της λέξης στις προαναφερθείσες τέσσερις σειρές του υλικού και προέκυψαν ως εξής:

- α) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μεγαλύτερη από 10 παίρνουν δείκτη 4.
- β) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μεγαλύτερη από 3 και μικρότερη από 10 παίρνουν δείκτη 3.
- γ) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μεγαλύτερη από 1 και έως και 3 παίρνουν δείκτη 2.
- δ) Οι λέξεις με μέση συχνότητα εμφάνισης ανά επίπεδο υλικού μικρότερη ή ίση με 1 παίρνουν δείκτη 1.

Οι πληροφορίες που παρέχονται από τους δείκτες είναι χρήσιμες, με την έννοια ότι μια λέξη, για παράδειγμα του τρίτου επιπέδου, που έχει δείκτη συχνότητας 1 δεν είναι συχνόχρηστη σ' αυτό το ε-

πίπεδο και άρα θα μπορούσε να εμπεδωθεί σ' ένα επόμενο τέταρτο επίπεδο διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας. Αντίθετα μια λέξη με δείκτη συχνότητας 3 ανήκει στο πυρηνικό Λεξιλόγιο του επιπέδου.

Αντίστοιχα, στο πρώτο επίπεδο οι λέξεις που έχουν δείκτη 4 ανήκουν στο πυρηνικό Λεξιλόγιο του επιπέδου και άρα θα πρέπει να κατακτηθούν από τους μαθητές, ενώ εκείνες με δείκτη 3 θα μπορούσαν να εμπεδωθούν στο επόμενο επίπεδο. Εξάλλου τα 90% των λέξεων του πρώτου επιπέδου επαναλαμβάνονται και στο δεύτερο.

Όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, οι πίνακες που ακολουθούν προέκυψαν με βάση την καταγραφή του Λεξιλογίου τεσσάρων σειρών εκπαιδευτικού υλικού, αλλά και μετά από την παρέμβαση Γλωσσολόγων και Διδακτολόγων κυρίως ως προς την κατάταξη των λέξεων σε επίπεδα και την καταχώρηση των αριθμητικών, συνδέσεων και επιφωνημάτων σ' αυτούς.

Η ακριβής κατανομή των 4.970 λέξεων ανά «μέρος του λόγου» και «επίπεδο» φαίνεται από τον πίνακα 3.

Πίνακας 3: Κατανομή του Λεξιλογίου ανά «μέρος του λόγου» και «επίπεδο»

Μέρος του λόγου	Επίπεδο			Σύνολο
	Α'	Β'	Γ'	
Ουσιαστικά	370	544	1.385	2.299
Ρήματα	150	180	594	924
Επίθετα	76	138	662	876
Αντωνυμίες	19	6	11	36
Επιρρημάτα	50	48	130	228
Μετοχές σε -ώ/-οντας				54
Σύνδεσμοι				27
Μόρια				6
Προθέσεις				13
Επιφωνήματα				13
Αριθμητικά (ενδεικτικά)				Απόλυτα 60 Τακτικά 41
Κύρια ονόματα				393
				4.970

6. Διάλεκτος, εθνόλεκτος και γλωσσική νόρμα

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, λόγω έλλειψης έγκυρων μελετών δεν είναι γνωστό ποιο είναι το ενεργό και ποιο το παθητικό Λεξιλόγιο των μαθητών. Επίσης δύσκολα μπορεί να προσδιορισθεί πότε, κάτω από ποιες καταστάσεις και με ποια ποικιλία της Ελληνικής έρχονται σ' επαφή τα ελληνόπουλα της Διασποράς.

Εκείνο ωστόσο που είναι βέβαιο και το οποίο πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη διδασκαλία της Ελληνικής στις διάφορες μορφές ελληνογλώσσας εκπαίδευσης στη Διασπορά, είναι ότι στο γλωσσικό προφορικό κώδικα των μαθητών απαντώνται στοιχεία της νεοελληνικής «κοινής», κάποιας διαλέκτου καθώς και δάνεια από τη γλώσσα της χώρας διαμονής, ενσωματωμένα ή μη στο κλιτικό σύστημα της Ελληνικής. Για παράδειγμα, οι λέξεις «μαρκέτα», «φριζα», «κοτολέτα», «μπροτά-

κι», «τηρουμτζής» δημιουργήθηκαν για την εξυπηρέτηση καθημερινών επικοινωνιακών αναγκών. Ο Έλληνας της Γερμανίας, όταν έχει κάποια εργασιακά ζητήματα δεν πηγαίνει στον «ΟΑΕΔ» ή στο «Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας», αλλά στο «Arbeitsamt» το οποίο στεγάζεται σ' ένα συγκεκριμένο κτήριο, σε μια συγκεκριμένη οδό και μπορεί να του λύσει εργασιακά προβλήματα. Η προσπάθεια απόδοσης αυτού του θεσμού με την αντίστοιχη ελληνική ορολογία μόνο επικοινωνιακή σύγχυση θα προκαλούσε.

Το Λεξιλόγιο της συνθετικής και ιδιότυπης «εθνολέκτου» της κάθε Διασποράς «αποκλίνει» από εκείνο του παρόντος τόμου, το οποίο ακολουθεί τη νόρμα της ελληνικής δημοτικής γλώσσας.

Το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να θεωρηθεί από τους διδάσκοντες ως αρνητική απόκλιση, αλλά ως μια φυσιολογική εξέλιξη και ως έκφραση της διπολιτισμικότητας και της διγλωσσίας των μαθητών.

Ο «μικτός» γλωσσικός κώδικας των μαθητών μπορεί και πρέπει να γίνει, καταρχήν, αποδεκτός και να αξιοποιηθεί για την (εκ)μάθηση της Ελληνικής.